

Ukrajina 2005-2006: Impérium vrací úder

Luboš Veselý

analytik Vyzkumného centra Asociace pro mezinárodní otázky

[**lubos.vesely@amo.cz**](mailto:lubos.vesely@amo.cz)

[**www.diplomacie.info**](http://www.diplomacie.info)

31/08/2006

Revoluce vzešla z toho, že mocí byla brutálně pošlapána lidská důstojnost. Revoluce skončí a důstojnost zůstane. A budoucí prezidenti a premiéři se budou odpovídat nejen parlamentu, ale také důstojnosti ukrajinského národa, věčnému Majdanu.
Miroslav Popovych¹

Luboš Veselý

Ukrajina 2005-2006: Impérium vrací úder²

V době vzniku první verze tohoto příspěvku za dvojtečkou v názvu následoval dovětek *dvakrát do stejné řeky* a mělo se jednat především o zamyšlení, jak po všech chybách, kterých se síly oranžové revoluce dopustily, bude možné vytvořit novou oranžovou vládu a pokusit se o reparát, který historie nepovoluje tak často. „Skotačení“ oranžových však nebralo konce ani v těch nejkritičtějších momentech a výsledek je takový, jaký je. Rok a půl po oranžové revoluci si o moc opět řekly síly, které byly koncem roku 2004 poraženy a v jejichž perspektivní budoucnost věřil málokdo. Nestalo se tak na základě nějaké radikální změny charakteru těchto sil, které byly spojeny s bývalým Kučmovým režimem, ale téměř výhradně se na tomto znovuzrození Viktora Janukovyče, Strany regionů (SRU) a všeho toho, co je s nimi spojeno, podílela politika, kterou vedli oranžoví v době, kdy získali moc.

Budeme-li parafrázovat otázku, která pronásleduje dění na východě Evropy od pradávna - *-kto vinovat-* a budeme-li se ptát poněkud méně emotivně, tedy *kde se stala chyba*, nebudeme schopni dát vyčerpávající odpověď, neboť události jsou ještě příliš čerstvé, stále v pohybu a jejich pozadí není zcela rozkryté. Odpovědi na položenou otázku, jež zatím můžeme nalézt v dílčích komentářích, neboť důkladnější analytické studie rovněž zatím chybí, jsou stále až příliš poplatné emocím a politickým sympatiím. Na skutečnou objektivní a komplexnější analýzu si bude třeba nějakou dobu počkat, nicméně jistou reflexi toho, co se na Ukrajině za poslední dva roky odehrálo a některé závěry, lze učinit již nyní.

Revoluce tak trochu napůl

Od konce 80. let XX. století až do současných dnů bylo možné na teritoriu některých států střední a východní Evropy zaznamenat několik vln zásadních společenských změn, jež byly více či méně oprávněně nazvány revolucemi. Jistou potíž s používáním termínu revoluce zvláště příkladně vyjadřuje půvabná kontradikce *sametová revoluce*, kterou byl označen společenský pohyb v ČSSR na přelomu let 1989-1990.

¹ Попович, М.: *Червоне століття*, Kyjev 2006, s. 859.

² *Výpůjčka ze slavné filmové ságy má své opodstatnění. Po fatálním selhání sil oranžové revoluce se zpět k moci totiž dostává nejen Viktor Janukovyč a jeho Strana regionů, ale rovněž silné průmyslové impérium, které vzniklo na východě země a jehož zájmy Janukovyčova strana beze zbytku představuje.*

Komunistický tábor ve střední Evropě v tomto období ale vskutku zažíval změny, jež název revoluce snesou. Nešlo přece o nic jiného než o zásadní přeměnu uspořádání společnosti, kdy byl různě rozvinutý komunismus nahrazen novým společenským systémem budovaným na demokratických principech v politice a tržním hospodářství v ekonomice. Úspěšné završení těchto procesů je nejlépe charakterizováno přechodem Maďarska, Polska, a dvou nástupnických států bývalého Československa z Rady vzájemné hospodářské pomoci do Evropské unie, z Varšavské smlouvy do NATO. Zhruba za jeden a půl generace jde o poměrně úctyhodný výkon.

Po destrukci komunistického systému střední Evropa nabrala směr k demokracii a trhu. Poněkud dále na východ, kde celý komunistický experiment začal, došlo na počátku 90. let XX. století rovněž ke společenským pohybům, ale ty byly spojeny především se vznikem nových národních států, které značnou část více či méně revoluční energie spotřebovávaly a spotřebovávají na potvrzení své samostatnosti. Tento proces, který středoevropské země minul, zabral nástupnickým státům SSSR hodně času a sil.³

Spektrum režimů, jež se utvořily na postsovětském prostoru, sahá od diktatur středoasijského typu, přes autokracii běloruskou k tzv. řízené demokracii v putinském Rusku, až k oranžovému pokusu o vybudování demokracie bez přívlastku na Ukrajině. Mezi těmito body oscilují další varianty, jež je možné spatřit v zakavkazských státech, či Moldavsku. Obecně lze konstatovat, že během procesu formování státnosti byly neuspokojivě řešeny otázky politického a ekonomického uspořádání každé z nástupnických zemí bývalého SSSR.⁴ Tento fakt v polovině první dekády XXI. století vedl v některých postsovětských státech, kde se ještě nestačil dostatečně upevnit autokratický režim, k procesům, jež lze srovnávat s děním ve střední Evropě koncem 80. let XX. století.

V listopadu 2003 vypukla v Gruzii revoluce růží, na Ukrajině bylo možné v prosinci 2004 zažít oranžovou revoluci a konečně v březnu 2005 došlo i na k nezdaru předem odsouzenou, přesto ale důležitou, jeansovou revoluci v Bělorusku.⁵ Všechny tři události měly jedno společné, a to nespokojenost větší či menší části společnosti s tím, kam míří vývoj země. Nejčastější byl pocit zmařených šancí, který se den ze dne stával intenzivnějším a byl i umocňován oprávněným názorem, že nová příležitost, jestli vůbec, může přijít za hodně dlouho.

Taková atmosféra byla zvláště patrná na Ukrajině, kde v případě příchodu V. Janukovyče a doněckého klanu, který bývalý premiér představoval a představuje, k téměř absolutní moci po

³ Jinak tomu bylo v případě Československa, ale v době, kdy se řešila otázka vzniku České republiky a Slovenské republiky, byl již reformní proces v plném proudu. Navíc se rozpad státu odehrával ve srovnání se SSSR v nepoměrně příznivějším politicko-ekonomickém prostředí.

⁴ Výjimku pochopitelně tvoří baltské státy, ale ty vždy představovaly i po svém násilném začlenění do SSSR specifickou entitu.

⁵ Běloruský protest proti zfalšovaným výsledkům voleb neměl šanci na úspěch právě proto, že v zemi je již autokratický režim pevně usazen a skupina, která proti němu vystoupila nebyla zatím natolik veliká, aby jím mohla otřást.

prezidentských volbách mohl znamenat dlouhodobou stabilizaci režimu, který nastolil předchozí prezident Leonid Kučma. Z tohoto podhoubí vyrostla oranžová revoluce, jež ve svých prvních fázích byla spíše hnutím *proti* než hnutím *pro*. Tomu odpovídal i průběh celé akce, která je symbolizována stany na Majdanu a větou ve vzpomínkách pamětníků: „*Kogda my stajali na Majdaně.*“ Tato věta je pro výklad událostí na Ukrajině více než dobrým vodítkem. V kostce nám totiž podává charakteristiku celé akce, kterou lze pojímat spíše jako snahu vybudovat hráz proti nějakému náporu, než jako aktivní pohyb za nějakým jasně daným cílem.

S trochou přátelské ironie lze konstatovat, že již průběh revoluce, kde hlavní zbraní bylo *stát na Majdanu*, měl varovat před přílišnými nadějemi spojovanými s oranžovým táborem. A jestli zcela bez ironie, potom je nutné konstatovat, že oranžová revoluce byla vedena osobnostmi, které nepředstavovaly skutečné alternativní elity, tak jako tomu bylo v Československu, Maďarsku či Polsku, kde na čele radikálních společenských přeměn stanuli lidé z disentu nebo lidé, kteří si nezahlavili s předchozím režimem. Vůdcové oranžové revoluce, opírající se o vyburcovanou občanskou společnost, provedli vlastně převrat v rámci skupiny, v níž se v určitou dobu sami pohybovali a v níž dokonce patřili ke špičkám.

Za prezidentství L. Kučmy byl Viktor Juščenko guvernérem Národní banky (1993-1999) a posléze předsedou vlády (1999-2001), Julie Tymošenková to dotáhla z podnikatelky na místopředsedkyni vlády (1999-2001). Volební seznamy hlavních stran oranžového tábora, tj. Bloku Julie Tymošenkové (BJUT), Národního svazu Naše Ukrajina (NSNU) a Socialistické strany Ukrajiny (SSU), byly před parlamentními volbami 2006 docela zajímavou přehlídkou více či méně významných představitelů Kučmova režimu, ačkoliv boj proti *kučmismu* byl jedním z hlavních hesel v předvolebním boji.

Nešlo tedy o elity alternativní, ale spíše o *elity uražené a ponížené*, které na Majdanu a posléze na vedoucích místech řešily vedle státních problémů a zájmů i problémy a zájmy čistě soukromé či korporativní. V úřadech se sice objevili „noví“ lidé, kteří hlásali nové ideály, ale metody jejich práce a způsob jejich chování často hluboce tkvěly v dobách minulých. Navíc někteří z nich se svezli s Majdanem jen proto, že viděli šanci jak naplnit své kariérní ambice. Jakmile se jim to podařilo, neměli již příliš velkou vnitřní sílu a vůbec snahu pokračovat dál, svého cíle totiž dosáhli obsazením toho kterého úřadu.

Nehledě na to, že oranžová revoluce byla politicky přesněji vymezena než její předchůdkyně „Ukrajina bez Kučmy,“⁶ stále se v revolučním táboře nacházela příliš různorodá společnost, kterou více než společné principy spojoval společný nepřítel. Ve chvíli, kdy byl tento

⁶ *Protest opozičních sil Ukrajina bez Kučmy (2000-2001) byl reakcí na zavraždění novináře Georgije Gongadzeho a měl některé rysy, jež později přebrala oranžová revoluce (spolupráce více politických subjektů, protestní stanové městečko uprostřed Kyjeva, podpora protestujících umělci, hlavní opora ve studentech vysokých škol). Režimu se ještě podařilo tuto akci potlačit. Prezidenta L. Kučmu podpořil tehdejší premiér V. Juščenko, který odmítl nabídku stanout v čele protestu.*

poražen, muselo dojít ke střetu až do této doby situativně sjednocených skupin. Tento střet se odehrával v rovině *ideologické* (jakou společnost vytváříme), *politické* (jaké metody zvolíme) a *korporativní* (kdo bude co kontrolovat). Různé přístupy k řešení těchto otázek přerostly do konfrontace, jež znamenala fatální rozkol revolučního tábora, mající zásadní negativní dopad na situaci v celé zemi.

Jako již mnohokrát v ukrajinské historii, tak i v prvním období vlády oranžových se opět projevila zhoubná vlastnost ukrajinských elit, které při obhajobě vlastních zájmů jdou za svým cílem s takovou vehemencí, že zapominají nejen na pud sebezáchovy, ale rovněž na osud celé země. Tentokrát střet v rámci oranžových sil ve svém konečném výsledku paradoxně znamenal vítězství SRU v prvních skutečně demokratických parlamentních volbách.

Výsledky parlamentních voleb (26. 3. 2006)		
Politické uskupení	Počet hlasů (%)	Počet mandátů
Strana regionů	32,14	186
Blok Julie Tymošenkové	22,29	129
Národní blok Naše Ukrajina	13,95	81
Socialistická strana Ukrajiny	5,69	33
Komunistická strana Ukrajiny	3,66	21

Výsledky voleb měly být pro oranžové posledním vážným varováním, že jejich moc je zásadně ohrožena a pokud nedospějí k dohodě, může dojít k revanši. Následná nekonečná jednání o vytvoření demokratické koalice, zakončená odchodem vedení socialistů k V. Janukovyčovi, ukázala, že se oranžoví nepoučili a svoji šanci dát zemi jasné politické a ekonomické směřování, již podruhé za necelé dva roky, promarnili.

Oranžová revoluce byla zakončena v červenci 2006, kdy si v parlamentu regionálové se svými spojenci dělili moc před očima konsternovaných oranžových, kteří se pouze zmohli na rušení jednání nesouhlasnými výkřiky a jekotem sirén. Ať již budeme v této souvislosti mluvit o 18. brumairu jak činí někteří ukrajínští komentátoři, či budeme hledat jiné historické paralely, jedno je jisté: Možnost složit reparát oranžoví nevyužili, respektive se k ní ani nebyli schopni dostat.

Dělení revolučního času

Dvacet měsíců, které uplynuly mezi oranžovou revolucí a prohrou jejích hlavních protagonistů v Nejvyšší radě, bylo naplněno bouřlivým vývojem, během něhož se oranžoví „systematicky“ krok za krokem blížili ke smutnému konci. A přitom vše začínalo více než optimisticky.

Ukrajíně se nejprve podařilo získat uznání a respekt v zahraničí, kde se začaly diskutovat otázky její budoucnosti v euro-atlantických strukturách. Vysoký stupeň empatie se ale postupně proměňoval v únavu a rozčarování z toho, co nový ukrajinský establishment předváděl. Tento proces symbolicky charakterizují dva momenty z ukrajinsko-americké relace. V dubnu 2005 byl prezident V. Juščenko srdečně přijat v Bílém domě a ukrajinské perspektivy vypadaly velmi růžově. A nejen vypadaly. Ukrajíně byl přiznán status země s tržní ekonomikou (17.2. 2006)⁷, úspěšné bylo zakončeno jednání s USA o vstupu do WTO (6.3. 2006) a zrušen byl Jackson-Vanikův dodatek (23.3. 2006). V červenci 2006 však Bushova administrativa musela kvůli ukrajinským vnitropolitickým zmatkům zapomenout na uvažovanou návštěvu Kyjeva, která měla před jednáním G8 v Sankt Petěrburgu dát jasně najevo podporu Ukrajíně, čelící soustavnému tlaku svého severního souseda.

V podobě aktivit ministerstva zahraničí a ministerstva obrany, jimž v některých fázích dokázalo sekundovat ministerstvo hospodářství, Ukrajina dávala znát, že si zvolila cestu na západ a že po ní půjde s rozhodným nasazením. Tato sympatická zahraničně politická tvář Kyjeva, ale příliš neodpovídala domácí realitě.⁸ Nová premiérka J. Tymošenková, s jejímž jmenováním prezident V. Juščenko souhlasil jen se skřípěním zubů,⁹ sice nocovala ve své úřadovně na rozkládacím lehátku, ale pozitiva příliš vidět nebylo. Spíše naopak. J. Tymošenková, dravá podnikatelka se sklonem k bolševickým metodám řízení, vedla zemi od problému k problému.¹⁰ Odpuzovala a znejišťovala zahraniční investory rušením svobodných ekonomických zón, neustávajícími výroky o nutnosti reprivatizace již zprivatizovaných podniků, stejně jako značně extravagantními představami o dalším ekonomickém a politickém vývoji na Ukrajině.

⁷ Již dříve (1.12. 2005) tento krok učinila Evropská unie.

⁸ 18.1. 2006 Nejvyšší rada odmítla projednat a schválit zákony potřebné pro přijetí do WTO, parlament rovněž neprojednal vojenská cvičení na ukrajinském území se zahraniční účastí, která se běžně konala i za Kučmova režimu.

⁹ Juščenkovo „skřípění zubů“ je zajímavým fenoménem ukrajinské politiky. První váhání s kandidaturou Tymošenkové a konečný souhlas s ní přivedl oranžové k rozkolu. Druhé jeho váhání s toutéž kandidaturou a neschopnost prosadit jiného adepta vedly k rozpadu oranžové koalice po parlamentních volbách. V prvním případě byla příčinou „skřípění“ obava z přílišného rozletu nové premiérky, což se beze zbytku potvrdilo. Ve druhém případě tady je možnost odvety V. Janukovyče za prohrané prezidentské volby. I zde jsou prezidentovy obavy na místě. Za jeden z prvních kroků směrem k možné odvetě je bezesporu zvolení Sergeje Kivalova, předsedy Ústřední volební komise, která měla velký podíl na falšování výsledků prezidentských voleb 2004, do čela právního výboru nové Nejvyšší rady.

¹⁰ Velmi nelichotivé, nicméně oprávněné vysvědčení za její aktivity v oblasti ekonomiky vystavil A. Aslund v článku pod přílehlavým titulem *The Rise and Decline of Economic Populism after the Orange Revolution*. www.worldbank.org/html/prddr/trans/July_September_2005/The%20Rise%20and%20Decline%20of%20Economic%20Populism.doc Opačný názor zastává studie Baran, Z., Tuohy, E.: *Energy Security: Ukraine's Existential Challenge*. Hudson Institute, 2006, s. 3. www.cees.hudson.org/files/publications/EnergySecurity.pdf Detailněji se A. Aslund věnoval vládnutí J. Tymošenkové ve studii *The Economic Policy of Ukraine after the Orange Revolution*. www.erc.kiev.ua/eroc/seminars/Aslund/AslundRI.pdf

Ostatně fenomén „Julie Tymošenková“ by si zasloužil samostatnou studii, k níž by ale měli politologové a historici přizvat i experty z oblasti psychologie. Zřejmě jenom takto složený tým by byl schopen objasnit, jak je možné dobýt se takové popularity prostřednictvím snůšky populistických banalit, kuriózních nápadů, směsice překroucených polopravd a širokého spektra teatrálních gest. Proč právě „Lady Ju.“ prochází to, co jiným politikům láme vaz. Ačkoliv usiluje o moc za jakoukoliv cenu, včetně „odštělování“ svých někdejších partnerů, nikdo ji nesrovnává s Oleksandrem Morozem. Ačkoliv její finanční pozadí je dostatečně temné, přece není stavěna do stejné řady s Petro Porošenkem či Renatem Achmetovem. Ačkoliv není příliš vzdělaná, přece nikoho ani nenapadne přirovnávat ji k V. Janukovyčovi.

Vláda Tymošenkové způsobila několik vážných ekonomických otřesů, které se nemohly nepodepsat na celkové náladě v zemi. Snaha postupně regulovat ceny benzínu, cukru či masa vedla k přesně opačnému efektu a k dočasnému deficitu těchto produktů na ukrajinském trhu. Na několik dní Tymošenková rovněž „dokázala“ zahýbat i s kursem dolaru, když stanovila cenové stropy pro benzín.¹¹ Po celou dobu její vlády probíhal ostrý boj mezi prezidentským a premiéřským týmem, který nakonec vyvrcholil jejím odvoláním, což vedlo k odchodu BJUT do opozice, kde se začal připravovat na březnové parlamentní volby.

Jednou z klíčových otázek pro BJUT bylo, zda se podaří přesvědčit voliče, že problémy, které musel zažít za vlády J. Tymošenkové nebyly způsobeny jejími nekompetentními rozhodnutími, ale machinacemi nepřátel. Výrok „*jej ně dali rabotat*“ díky politickému talentu a snad nevyčerpatelné zásobě populistických postupů „zrazené“ premiérky ovládl hlavy příznivců oranžových a BJUT se po parlamentních volbách stal nejsilnější součástí oranžového tábora a zároveň i jedinou politickou silou v zemi, která dokázala oslovit voliče prakticky na celém území Ukrajiny.¹²

Nástup nové vlády Jurije Jechanurova složitou situaci v táboře oranžových ještě více zkomplikoval. V této době již plně resuscitovaná SRU, která v klidu nabírala dech po celou dobu, kdy síly oranžové revoluce nebyly schopny plně převzít moc v zemi, byť k tomu v prvních měsících roku 2005 měly všechny předpoklady, našla své ad hoc partnery jak v prezidentovi, tak i bývalé premiérce. Po té co napoprvé neprošla Jechanurova kandidatura na premiéřský post, sešel se V. Juščenko se svým někdejším nesmiřitelným protivníkem V. Janukovyčem a dohodl s ním podporu Jechanurova kabinetu. Výsledkem tohoto kroku bylo podepsání *Memoranda o*

¹¹ Varfolomeyev, O.: *Ukraine Strengthens Currency, Russian Oil Companies Benefit Most*. EURASIA DAILY MONITOR Volume 2, Issue 80 (April 25, 2005)

www.jamestown.org/publications_details.php?volume_id=407&issue_id=3309&article_id=2369642

¹² BJUT dokázal zvítězit ve 14 regionech z 27, devětkrát byl druhý. Vítězná SRU získala prvenství v 10 regionech, čtyřikrát byla druhá. Svého vítězství se dobyla díky vysokým ziskům, přesahujícím 70% odevzdaných hlasů v lidnatých východních regionech. Podrobněji viz www.cvk.gov.ua/pls/vnd2006/W6P001

*porozumění mezi vládou a opozicí,*¹³ které vlastně znamenalo legitimizaci Janukovyčovy strany jako partnera vládního kabinetu. Příměří s V. Janukovyčem vneslo rovněž zmatek mezi příznivce Naší Ukrajiny, z nichž si nemalá část našla nový politický přístav v BJUT nebo u některé z menších oranžových stran. Stála-li na počátku Jechanurovy vlády dohoda prezidenta s V. Janukovyčem, na jejím konci zase pro změnu bylo společné hlasování BJUT a SRU za její odvolání. Jak ukázaly pozdější volební výsledky, dokázala J. Tymošenkova svůj postup voličům vysvětlit lépe než V. Juščenko.

Jechanurova vláda nebyla vládou politických hráčů, které sdružoval předchozí kabinet J. Tymošenkové. Šlo spíše o kabinet úředníků bez politických ambicí, který se především soustředil na ekonomické problémy. Prezident si takový kabinet pochvaloval, nicméně fakt, že J. Jechanurov nevystupoval aktivněji jako samostatný politik měl svůj dopad na volební výsledek NSNU, jehož byl premiér volebním lídrem.

Vcelku poklidné období Jechanurovy vlády bylo poznamenáno především jednáními s Ruskem o cenách plynu. Dohodnutá smlouva, obsahující celou řadu temných zákoutí, se stala předmětem politického boje, v němž tahali prezident a vláda za kratší konec. Pole plně ovládla J. Tymošenkova, která spolehlivě vykonávala funkci nekompromisního kritika vlády¹⁴ i za SRU. SRU prakticky nevystupovala proti oranžovým a nechala je, aby se kompromitovali navzájem, což obě skupiny činily v míře nevídané. Regionálové potom pouze upevňovali své pozice na východě a pro západní část země měli argument, že za nich bylo lépe. A dlužno dodat, že co se ekonomických aspektů jejich vládnutí týče, měli pravdu.¹⁵

Za neustálého vzájemného osočování oranžových, v době kdy rostly životní náklady a panovaly obavy, co se stane, až Rusko zvýší ceny za plyn, dospěla Ukrajina k parlamentním volbám. Ty přinesly jen dvě větší překvapení. Prvním byl výsledek, kterého dosáhl BJUT. Předpokládalo se totiž, že pokud porazí NSNU, bude to jen těsně, ale enormní nasazení J. Tymošenkové v posledních dnech před kampaní, kterou vedla téměř výhradně prostřednictvím osobního kontaktu s voliči, udělalo své. Velmi překvapivý byl volební neúspěch předsedy Nejvyšší rady Volodymyra Lytvyna. Jeho Národní blok Lytvyna, byť vedl jedno z nejnákladnějších předvolebních tažení v nejdražší volební kampani jakou kdy Ukrajina zažila,

¹³ www.partyofregions.org.ua/pr-east-west/433293213c5fb/

¹⁴ J. Tymošenkova si byla dobře vědoma, že cesta k volebnímu výsledku vede jen přes získání maximálního počtu voličů mezi oranžovými. Proto musela dokázat kritikou vlády i prezidenta, že jen ona sama je jediným strážcem odkazu Majdanu. Tento tah jí vyšel, nicméně nemalou část oranžových voličů znechutila natolik, že dali své hlasy jiným oranžovým stranám, které se nedostaly do parlamentu. Oranžoví tak v konečném účtování přišli o více jak jeden milion hlasů.

¹⁵ Ve srovnání s rokem 2003 za vlády V. Janukovyče vyrostl v roce 2004 HDP o 12,1%. Vláda J. Tymošenkové dokázala pozvednout HDP ve srovnání s předchozím rokem o 2,8% a J. Jechanurova v lednu-červnu 2006 ve srovnání s dobou, kdy byla u moci J. Tymošenkova o 5%. Saldo zahraničního obchodu činilo roku 2004 6 976 milionů USD, za vlády J. Tymošenkové import převýšil export o 748,1 milionů USD a Jechanurova vláda disproporcí prohloubila na 2 626 milionů USD. Бондаренко, Д.: *Наследство молчаливого премьера.*, Дело 17.7. 2006.

nebyl schopen překonat tříprocentní hranici. Historicky nejslabší výsledek zaznamenala Komunistická strana Ukrajiny (KSU), které bezesporu značnou část voličů odebrala SRU a některé extremistické strany, jimž vévodil Blok Natalije Vitrenkové „Lidová opozice“, zcela otevřeně kolaborující s Ruskem.

Po zveřejnění prvních výsledků voleb bylo jasné, že žádná ze zúčastněných stran nebude schopna sestavit vládu samostatně. SRU, byť volby jasně vyhrála, měla jen malou šanci na vytvoření koalice, neboť do Nejvyšší rady se kromě komunistů nedostal žádný politický subjekt, který by signalizoval ochotu jít s ní do vlády. Regionálům nezbylo než čekat. Jak ukázal další vývoj, čekání se vyplatilo.

Oranžoví během koaličních jednání zabředli do neúměrného taktizování a především opět nebyli schopni potlačit osobní ambice a animozity. První kámen úrazu představovalo obsazení premiérského postu. Ten si, a podle výsledků voleb oprávněně, nárokovala J. Tymošenková. S jejím opětovným příchodem do čela vlády měla velký problém, jak NSNU, tak i prezident. Ostatně rovněž oprávněně. Kroužení kolem tohoto ožehavého bodu, jež se vedlo pod heslem *nejprve program, potom teprve posty*, si vyžádalo několik týdnů, které se později ukáží být osudovými. Opět došlo k několika ostrým potyčkám a přerušným jednáním. Opět padala silná slova a tvrdá obvinění. J. Tymošenková uzavřela spojenectví s O. Morozem, kterému za podporu slíbila předsednictví v Nejvyšší radě. Jejich tandem sice bylo vidět a prohlášení stíhalo prohlášení, ale příliš efektivní nebyl. NSNU si nakonec prosadil požadavek, že místo předsedy parlamentu připadne jemu. Oranžová parlamentní většina tak mohla být konečně vytvořena (22.6. 2006),¹⁶ a i když se vládě J. Tymošenkové předpovídalo jen krátké trvání, zdálo se, že oranžoví přece jenom nakonec budou pokračovat v řízení země.

V této chvíli však přichází další jen těžko pochopitelný krok. NSNU deleguje na místo předsedy parlamentu národní alergen, ukrajinského Čubajse, P. Porošenka. Pokud chtěl NSNU na poslední chvíli pracně poslepanou koalici rozbít a připravit si prostor pro jednání se SRU, tak uspěl jen napůl. Koalice sice byla rozbita, ale karty byly rozdány jinak než si vůdcové NSNU představovali. Se SRU se na vytvoření koalice společně s komunisty totiž dohodl O. Moroz, za což získal předsednické křeslo v Nejvyšší radě.¹⁷ Oranžová koalice byla definitivně zničena. Za této situace disponoval prezident v podstatě třemi možnostmi jak vést zemi dál. Buď souhlasit s tzv. antikrizovou koalicí tvořenou SRU, SSU a KSU, nebo rozpustit Nejvyšší radu anebo

¹⁶ Podle změněné ukrajinské ústavy, která přetváří Ukrajinu z prezidentského systému na systém parlamentně prezidentský, musí parlamentní strany vytvořit většinu, která prezidentovi navrhne premiéra. Poté co prezident předloží tuto kandidaturu ke schválení parlamentu, a ten ji schválí, lze sestavit vládu. Pokud se nepodaří parlamentní většinu sestavit ve stanoveném čase anebo není včas schválen premiér, může prezident parlament rozpustit. Конституція України, 2004 (čl. 83, 90, 106)

¹⁷ Lze jen spekulovat, zda toto místo bylo Morozovým dlouhodobým cílem, k němuž šel nekompromisním prosazováním ústavní reformy, která posiluje úlohu parlamentu a pochopitelně i jeho předsedy. O. Moroz svého dosáhl, ale v obklopení regionálů jeho pozice příliš silnou nevytváří.

v nějaké podobě rozšířit koalici o NSNU a tím „naředit“ nepříliš vábně vypadající politický blok, který se v červenci vytvořil v parlamentu. Pokus o krok směrem ke třetí variantě představovalo svolání kulatého stolu, který se poprvé sešel 27. července 2006 a měl, za účasti všech významných politických subjektů, dospět k dohodě o dalším směřování země, jež by umožnila vytvořit vládu, která by neprohlubovala nebezpečně vypadající rozdělení země na východní část podporující regionály a západní část, stojící za oranžovými.

Podíváme-li se na výše letmo zrekapitulované období posledních dvou let vývoje Ukrajiny podrobněji, můžeme v zásadě vymezit čtyři etapy, během nichž se postupně rozplýval oranžový sen.

První etapou sledovaného období je bezprostředně *oranžová revoluce*,¹⁸ jejíž začátek lze stanovit 22. listopadem 2004, kdy do ulic města Kyjeva začaly proudit davy lidí protestujících proti zfalšovaným výsledkům druhého kola prezidentských voleb. Konec této etapy je dán dokončením procesu přebírání moci oranžovými, tj. 4. únorem 2005, kdy Nejvyšší rada Ukrajiny schválila premiérskou kandidaturu J. Tymošenkové a byli jmenováni noví gubernátoři.

Druhá etapa se kryje s *obdobím vlády J. Tymošenkové (4.2. 2005 – 8.9. 2006)*. Vláda, spíše ale J. Tymošenková,¹⁹ začala realizovat své představy o řízení země, postupně dochází ke stále silnějším konfrontacím mezi skupinami kolem prezidenta a premiérky. Vše vrcholí odvoláním J. Tymošenkové z premiérského postu a jeho převzetím J. Jechanurovem, tj. 22. září 2005. Revoluce pozřela část svých dětí. Citlivější povahy v této souvislosti mluví o zradě ideálů Majdanu.

Třetí etapa je spojena s *vládou J. Jechanurova (22.9. 2005 – 10.1. 2006²⁰)* a končí *parlamentními volbami 26. března 2006*. Nová vláda částečně stabilizuje rozkolísanou ekonomickou situaci v zemi, ale dostává těžký úder v podobě zvýšení ceny plynu na počátku ledna 2006, s nímž v kritické době zcela neomylně přispěchalo Rusko. Pokračuje štěpení tábora oranžových, prohlubuje se konfrontace mezi BJUT a NSNU. Ta vyvrcholila odvoláním Jechanurovy vlády, které v parlamentu podpořila frakce BJUT.

¹⁸ Odkazy na pokusy o první analýzy, dokumenty ať již zfilmované nebo psané, umělecké reflexe, jež byly vydány k prvnímu výročí oranžové revoluce lze nalézt na stránce internetového politologického žurnálu *Russkij vopros*: www.russkiiivopros.com/ruskii_vopros.php?s=26&j=a&a=archiv/2005_2/&f=&t=review.html&tlc=6 Zásadnějším odborným příspěvkem na toto téma je práce Aslund, A.; McFaul, M.: *Revolution in Orange: The Origins of Ukraine's Democratic Breakthrough*, Washington Carnegie Endowment for International Peace, 2006. Roku 2006 se dokonce v ukrajinských kinech objevil hraný nazvaný *Oranžove nebo*.

¹⁹ Někteří Ukrajinci poněkud sarkasticky říkají, že J. Tymošenková zná pouze dva názory: svůj a nesprávný.

²⁰ *Osudy Jechanurovy vlády dobře ilustrují složitou vnitropolitickou situaci na Ukrajině. Vláda byla parlamentem 10.1. 2006 odvolána, ale zároveň pověřena řízením země do parlamentních voleb. Někteří ministři, byť byla vláda odvolána, byli parlamentem odvoláni ještě jednou. Prezident odvolání kabinetu neuznal, takže se vlastně ani nevědělo jaký má vláda status. Na prvním zasedání nově zvolené Nejvyšší rady vláda podala demisi (25.5. 2006), ale vládla dále, neboť nová vláda nebyla ani na konci července k dispozici. Tady vznikla kolize z Ústavou, neboť poslanec zároveň vykonávat další funkce, což někteří ministři i sám premiér J. Jechanurov porušili. Aby nebylo o zajímavosti nouze, nová Nejvyšší rada odvolala odvolání Jechanurovy vlády z 10.1. 2006...*

Poslední čtvrtou etapu zahájily parlamentní volby a završilo parlamentní schválení vlády vedené V. Janukovyčem 4. srpna. Toto období bylo naplněno obavami o stav ukrajinské ekonomiky, umocněnými informacemi o alarmujícím stavu ukrajinského plynářského odvětví,²¹ a nekonečnými jednáními oranžových o koalici, jež provázela celá řada zvrátů. Nakonec došlo k překvapivé koncovce, která dala do rukou trumfy SRU, když socialisté opustili oranžovou koalici a společně se SRU, komunisty a několika přeběhlíky od BJUT a NSNU vytvořili tzv. antikrizovou koalici.

Zatímco NSNU vyjednával s novou parlamentní většinou o obsazení parlamentních výborů a dalších míst, BJUT opustil do 25. července parlament a radikálními akcemi se pokoušel dosáhnout předčasných parlamentních voleb. Dne 25. července měl prezident podle Ústavy právo rozpustit parlament, který nebyl schopen za 60 dní od své první schůze, kdy stará vláda podle Ústavy podává demisi, vytvořit nový kabinet. Po dlouhé době se V. Juščenko opět dostal do centra politického dění. Část oranžových po něm chtěla rozpuštění parlamentu, naproti tomu parlamentní většina ústy předsedy Nejvyšší rady O. Moroze, pohrozila, že se takovému rozhodnutí nepodřídí.²²

Silná slova padala i v době, kdy se nejvýznamnější politické síly v zemi sešly u kulatého stolu, který z iniciativy prezidenta V. Juščenka začal jednat 27. července. SRU ve svém prohlášení z 30. července možnost vypsat předčasné volby za vydírání a vyzvala prezidenta, aby splnil svoji ústavní povinnost a předložil parlamentu ke schválení kandidaturu V. Janukovyče nejpozději do 2. srpna. Jeden z čelných představitelů SRU Jevgenij Kušnarjov zároveň shrnul problémy, které se při jednáních zatím nepodařilo vyřešit: vstup do NATO, status ruského jazyka, vztahy Ukrajiny s Ruskem. K těmto otázkám, jež byly klíčové již v předvolební kampani, se ještě přidala diskuse o účasti komunistů v případné velké koalici.

Co může a nemusí být ztraceno

Všechny výzkumy veřejného mínění zkoumající stav mysli a srdcí Ukrajinců jasně dokládají, že oranžové vedení především ztratilo důvěru svých příznivců a prohloubilo nechuť svých odpůrců,²³ což může do budoucna vést k obdobnému vývoji jako v sousedním Rusku.

²¹ *Nové vedení Naftogazu, státní podnik zajišťující dodávky plynu na Ukrajinu, požádalo vládu o jednu miliardu dolarů, aby mohlo zaplatit dluhy.*

²² *Různé možnosti jak mohl prezident postupovat po 25. červnu jsou dobře zachyceny v článku Michelson, A.: Ющенко между Януковичом и Харитидою. www.glavred.info/archive/2006/07/24/141304-6.html O. Moroz navíc dospěl k závěru, že pokud prezident Nejvyšší radě nepředloží Janukovyčovu kandidaturu, může parlament zvolit premiéra bez prezidentské asistence. To by již znamenalo totální anarchii.*

²³ *Fond Demokratické iniciativy provedl v červnu 2006 šetření, při němž zkoumal poměr důvěry a nedůvěry k jednotlivým subjektům: vláda dosáhla výsledku -39%, parlament -29% a prezident -20%. Podle sociologů Ukrajina nedisponuje žádným politikem, kterému by lidé více důvěřovali, než nedůvěřovali: J. Jechanurov je na tom z oranžových vůdců nejhůře -34%, ale ani další nemají žádný důvod k radosti, neboť O. Moroz je oceněn hodnotou -*

Pokus o vybudování demokracie, v podání prezidenta Borise Jelcina přivedl většinu Rusů k názoru, že demokracie v ruské variantě je víceméně totožná s anarchií, se snižováním životní úrovně a s rolí Ruska jako světového otloukánka. V důsledku toho ruská společnost odmítla nastoupenou cestu demokratizace, ekonomických liberálních reforem, budování mezinárodních vztahů prostých imperiálních ambicí a svěřila svůj osud Vladimíru Putinovi, který sice omezil lidská práva, příliš ani nezměnil sociální postavení naprosté většiny obyvatelstva, nicméně zahrál svým spoluobčanům na strunu, jež jim libě zněla i za vlády komunistů, tj. přislíbil jim návrat Ruska mezi světové velmoci.²⁴ Ukrajinci by mohli mít o něco menší cíle, ale pro onu pověstnou *uvěřenost' v zavtrašněm dně* by jistě nemalá část společnosti byla rovněž ochotna přehlédnout nějaké ty „přehmaty,“ třeba v oblasti svobody slova.

Ta je označována za jeden z největších výdobytků oranžové revoluce, ale je otázkou, zda tomu tak skutečně je. Bezespору zmizel produkt Kučmovy epochy tzv. *těmnik*,²⁵ nicméně svoboda slova na Ukrajině není úplnou samozřejmostí. Pro většinu vlastníků médií totiž stále ještě není jejich působení v této oblasti otázkou podnikatelskou, ale spíše otázkou prosazování svého vlivu a politické orientace mezi příjemci předávané informace. Velmi pomalu probíhá budování veřejno-právní televize, která by již nemusela být tak loajální jako je ta stávající státní. Je-li vcelku uspokojující situace na celostátní úrovni, potom v regionech je šéfredaktor na koberečku u představitelů místní moci stále poměrně běžně. Tyto negativní jevy lze stále zatím chápat za problémy růstu, nicméně při jisté politické konstelaci by se z toho, co dnes považujeme za přetrvávající výjimky mohlo opět stát neměnné pravidlo.

Se svobodou slova úzce souvisí rovněž politické svobody. V březnu 2006 Ukrajinci volili v parlamentních volbách skutečně svobodně, což je bezespору další nepopíratelný pozitivní výsledek oranžové revoluce. Vážnějším nedostatkem parlamentních voleb, který však nemá nic společného s jejich samotnou procedurou, byl fakt, že se nepodařilo rozbít spojení politiky s velkým kapitálem. Tato vazba se dokonce ještě posílila.

Předvolební kampaň probíhala zostrá, nicméně všichni její účastníci měli rovné podmínky. Zahraniční vlivy lze ve srovnání s prezidentskými volbami 2004 označit za minimální. Zjištěné nedostatky během samotných voleb měly vesměs technický charakter a často byly dány souběhem parlamentních a místních voleb. Došlo-li k narušení volebního zákona,

29%, V. Juščenko -20% a symbol revoluce J. Tymošenkova -19%. Sice v záporné hodnotě, ale přece jenom nejlepší výsledek zaznamenal V. Janukovyč -13%. www.dif.org.ua/data/word/1606061631.doc

²⁴ „Tedy nostalgie [v Rusku] jistě existuje, ani ne tak po stabilitě, nýbrž po statutu velmoci. Když byli komunisté u moci, lidé měli pocit, že svět je respektuje. Právě po tom se jim teď stýská.“ Na Rusko pohlížejme s obavami. Rozhovor s Richardem Pipesem. Lidové noviny, 8.7. 2006, s. D/7.

²⁵ *Těmnikem* (od slova *těma* – *téma*) byly označovány materiály, které se objevovaly na faxech či počítačích šéfredaktorů ukrajinských médií a obsahovaly seznam událostí a témat, které se mají/nemají předložit veřejnosti.

jednalo se spíše o výjimky.²⁶ Ani tato nabytá svoboda nemusí být definitivní, pokud se oranžovým nepodaří získat takový podíl na vládě, který by garantoval zachování nedávno nabytých svobod. Ukrajina by rozhodně nebyla dějinách prvním příkladem, kdy síla, jež přišla k moci demokratickou cestou záhy demokracii v zemi zlikvidovala.

S oranžovou revolucí vstoupila do politického života Ukrajiny zásadní změna Ústavy, která přeměnila prezidentský systém na systém parlamentně prezidentský. Přijetí politické reformy, která nejen mění rozložení sil mezi mocí výkonnou a zákonodárnou, ale rovněž upravuje pravomoci místních orgánů, bylo podmínkou pro vyřešení politické krize, jež nastala po zfalšovaném výsledku druhého kola prezidentských voleb. Socialisté totiž podmiňovali podporu oranžové revoluce přijetím ústavní reformy, jejímž jedním z otců byl jejich předseda O. Moroz. Reforma začala platit 1.1. 2006 a politický život v zemi spíše ovlivnila svojí nepropracovaností a faktem, že je aplikována v prostředí, které na to není připraveno.

Jak před jejím vlastním zavedením, tak i po něm, byla reforma zdrojem politického napětí, neboť prezident usiloval o její posouzení Ústavním soudem s nadějí, že se domůže její korekce.²⁷ Parlamentu se pochopitelně nechtělo přijít o část nově nabytých pravomocí a tak až do jmenování Janukovyčovy vlády blokoval uvedení ústavních soudců do funkcí. Zároveň se zvolením chybějících soudců pak parlament novelizací zákona o ústavním soudu zakázal reformu revidovat. Nefunkčnost Ústavního soudu pochopitelně vyvolávala celou řadu problémů, protože chybí nejvyšší arbitr při řadě právních kolizí, které reforma způsobuje.

Reformu proti prezidentovi budou rovněž hájit místní správy. Tyto jsou, podobně jako v případě parlamentu, spíše využívány k vyvolávání napětí v zemi než ke zklidnění situace mezi východem a západem, ač záměr posílení pravomocí regionů sledoval přesně opačné cíle. Posílené regiony za daného stavu věcí mohou být živnou půdou pro odstředivé tendence, jež mohou ohrožovat územní integritu Ukrajiny.

V zasetí vnitropolitických konfrontací se rovněž ocitly euroatlantické aspirace Ukrajiny. Vláda oranžových, především potom NSNU, dávala jasně najevo, že jejím cílem je vstup do NATO a do Evropské unie. Ambiciózní plány především na vstup do NATO budou bezesporu zbržděny, neboť zřejmě jako jediný přijatelný kompromis se jeví uspořádání referenda o této

²⁶ UKRAINE PARLIAMENTARY ELECTIONS 26 March 2006 OSCE/ODIHR ELECTION OBSERVATION MISSION FINAL REPORT. Varšava 23.6. 2006. http://www.osce.org/documents/odihr/2006/06/19631_en.pdf

²⁷ Dlužno podotknout, že vrácení stavu věcí před politickou reformou, tj. opětovné posílení pravomocí prezidentské administrativy, by pravděpodobně nepřineslo změnu k lepšímu, neboť prezidentská administrativa není v současné době orgánem, který by byl schopen systémově a efektivně působit na běh událostí: „Nehledě na neustálé reorganizace <Bílý dům> na Bankovní i nadále žije podle Murphyho a Parkinsonových zákonů objasňujících podstatu entropie jemu podobných struktur. Vliv prezidenta na politickou situaci v zemi a práci státních struktur slábně. Logickým výsledkem této tendence je kardinální snížení důvěry k prezidentovi a státním strukturám moci vůbec. Jednou z hlavních příčin oslabení hlavy státu je institucionální slabost sekretariátu prezidenta.“ Козак, О.: „Белый дом“ Виктора Ющенко. 1. část. www.glavred.info/archive/2006/07/12/112909-0.html

otázce. Má-li být alespoň nějaká šance na změnu postojů Ukrajinců k NATO, potom musí referendum následovat až po kvalitní a dlouhodobé kampani.

Na pořadu dne není ani vstup Ukrajiny do Evropské unie, byť zde je odpor ukrajinské společnosti nepoměrně menší, i když lze nalézt významnou skupinu ukrajinských politiků spojujících Ukrajinu spíše s Jednotným ekonomickým prostorem. Nejaktuálnější se pro rok 2006 jeví vstup do Světové obchodní organizace. Hlavní tíha odpovědnosti nyní leží na Nejvyšší radě, která musí přijmout dosud chybějící zákony. Hlasování o nich bude bezesporu předmětem zákulisních jednání, které mohou výsledek posunout, jak jedním, tak i druhým směrem.

Jak je patrné z uvedených faktů, dalším negativním výsledkem oranžové revoluce je skutečnost, že se oranžovým prakticky ani v jednom z klíčových bodů nepodařilo dosáhnout stavu, kdy by byl nastoupený proces nezvratný. Jistě, můžeme hovořit o tom, že ukrajinská společnost je po revoluci jiná, nicméně v tomto případě jde o příliš subtilní kategorii ve srovnání s možnostmi, které má ten, kdo bude reálně u moci.

Moskva nezapomíná

Hašteřící se tábory, ponořené do svých každodenních válek, jako by snad ani neregistrovaly soustavné snahy svého velkého souseda o co nejpevnější ukotvení Ukrajiny na ruské orbitě. Zatímco Moskva v tomto ohledu vede konsolidovanou politiku řízenou z jednoho centra, Kyjev si zatím o konzistentní všeobecně přijímané politice vůči Rusku může nechat jenom zdát. Moskva tuto skutečnost využívá beze zbytku. Stávající osazenstvo Kremlu neopomine jedinou příležitost, aby se nepokusilo přilít oleje do ukrajinského ohně. Možností je více než dost²⁸, neboť ani po patnácti letech nezávislosti se Ukrajině nepodařilo vyřešit nespočetné množství nejrůznějších problémů, na něž bylo zaděláno již v dobách existence Sovětského svazu.

Ukrajina po rozpadu Sovětského svazu zdědila ekonomiku, která byla ze všech sovětských republik nejvíce integrována do sovětské ekonomiky. Dosud je proto nemálo závislá na vývozu některých druhů produkce do zemí SNS, především do Ruska. Rusko ukrajinské výrobky potřebuje, je na ně zvyklý i ruský spotřebitel, ale ne tolik, aby se jich nebylo možné čas od času zřít a způsobit tak příliš samostatnému sousedovi problémy. Postupně Moskva shledala škodlivým ukrajinské mléko, maso, cukrovinky a za dumping označila ceny ukrajinské ocelářské produkce. Zároveň se snaží dát Ukrajině najevo, že pokud se vztahy nezlepší, odnese to i

²⁸ *Přehledná inventura hlavních témat ukrajinsko-ruské agendy je udělána v materiálu Кулик, В.: Диалог Киева и Москвы: стратегическое партнерство или "холодная война"?*
www.ura-inform.com/ru/print/politics/2006/05/07/dialog

spolupráce v oblasti zbrojního průmyslu. Tady by Ukrajina pocítila ruský tlak velmi silně, neboť její zbrojovky bez ruských objednávek budou mít vážné problémy.²⁹

Jestliže lze postupně otáčet směr vývozu některých komodit, i když Ukrajina má smůlu, že je silná v těch výrobních odvětvích, o jejichž produkci není v Evropské unii -hlavním potenciálním trhu- zájem, potom zatím osudově nepřekonatelná je otázka závislosti na ruských dodávkách plynu a ropy. Rusko proto přitvrzuje především v této oblasti a dosahuje dílčích úspěchů. Je schopno způsobovat ukrajinskému průmyslu nemalé obtíže, což se v rámci politického boje snažila hlavně před volbami využívat jak SRU, tak i BJUT.³⁰

Obě uskupení vyrukovala s tvrzením, že by se s Ruskem dokázala dohodnout na příznivějších cenách, než jsou nyní. V lomu politické vřavy nebyla příliš diskutována otázka, co by ale za to Rusko chtělo, neboť Vladimír Putin není již ani zdaleka tak ochoten připouštět samostatnou plavbu ve vodách SNS, jak to byl schopen tolerovat patriarchálně stavěný Boris Jelcin. Navíc běloruský příklad ukazuje, že ani patriční loajalita ke Kremlu ještě nutně nemusí šetřit státní kasu.

Současné Rusko chce obnovit impérium, a to je nemyslitelné bez Ukrajiny. V tom tkví ukrajinská smůla a výhoda zároveň. V rámci své nepřilíš umně prováděné nátlakové politiky, ze všech řečí o zavádění tržních principů ve vztazích se zeměmi SNS až příliš trčí imperiální ambice a nesouhlas s demokratizačními procesy v okolních zemích, Moskva zapomíná na fakt, že dotlačením Ukrajiny k „tržním“ cenám za plyn ztrácí, pokud se Ukrajina nezhroutí, klíčový prostředek nátlaku, který při vhodnějším používání mohl působit podstatně déle a efektivněji.

Jakmile totiž Ukrajinci pochopí, že nemá příliš smysl s Ruskem diskutovat o cenách plynu, které je třeba brát jako cenu za vlastní svobodu, a soustředí svoji energii na překonání ekonomických dopadů, učiní významný krok k potvrzení své samostatnosti a bude to Moskva, která bude muset hledat nové cesty v ukrajinsko-ruských vztazích, zvláště má-li i Ukrajina některé trumfy v rukách (transit ruského plynu a ropy do Evropy, základny ruského Černomořského loďstva na Krymu, ukrajinské radary sloužící ruským vzdušným silám aj.). Rusko se potom bude muset rozhodnout, jestli bude i nadále držet konfrontační linii, která bez energetického klacku bude málo efektivní, anebo se přece jen nakonec smíří s tím, že ve svém sousedovi bude mít rovnocenného partnera, který si ovšem bude o svém osudu rozhodovat sám. Ukrajínští politici zatím nepřemýšlí v tomto kontextu, a ruský faktor je proto v ukrajinské politice přítomen více, než je zdravo.

²⁹ Барабанов, М.: *Украина – Россия: ссора с работодателем*. In: *Vědomosti*, 24.6. 2006
www.vedomosti.ru/newspaper/article.shtml?2006/07/20/109786

³⁰ Otázka vlivu různých aspektů „plynové“ tematiky na ukrajinskou současnost je kvalifikovaně diskutována v studii Baran, Z., Tuohy, E., cit. dílo, s. 8-24.

V politické konfrontaci, probíhající před volbami i po nich, byla otevřena nejedna Pandořina skříňka, která za přispění některých politických sil poskytuje Moskvě hned několik možností zasahovat do dění na Ukrajině. Prohlubování konfrontace mezi východem a západem země, jež se odráží v různých postojích k zahraničně politické orientaci země, v otázce postavení ruského jazyka, ruské pravoslavné církve, v komplexu problémů spojených s Krymem, je riskantní politickou hrou, která může skončit velkými problémy.

Stále je ale ještě čas postupnými konsensuálními kroky vyjít z této nebezpečně se rozvíjející situace. To je dnes podmíněno alespoň elementární domluvou o rozdělení moci, kterou musí sdílet obě politické reprezentace, tzn. Jak oranžoví, tak i regionálové. Ukrajina, rozdělená politicky, jazykově, konfesionálně, byť se mnohdy jedná o uměle kultivované problémy, nemůže úspěšně vyřešit problémy, které před ní stojí bez toho, že politické elity naleznou, alespoň v klíčových otázkách společný jazyk a potlačí své korporativní zájmy ve prospěch zájmů země. Není ani v zájmu SRU deklarující přátelské vztahy k Rusku a představující především oblasti, které k Rusku historicky tíhnou, aby ukrajinská suverenita byla oslabena. V ukrajinských podmínkách se mohou ocelářské klany z východu cítit všemocnými pány, nicméně v ruských vodách by nejspíše utonuly. A to neplatí pouze v jejich případě.

Šance ještě zůstává

I přes celou řadu nezdarů, jež oranžová vláda utrpěla, může Ukrajina v případě, že nedojde k rozumné dohodě, stále ještě mnohé ztratit. Nemá-li k tomu dojít, musí být vláda především schopna pozvednout ekonomiku země a postupně překonávat antagonismus mezi východními a západními oblastmi.

I když prezident V. Juščenko není příliš velký bojovník,³¹ přece jen má dostatek prostředků vyplývajících z Ústavy,³² které mu dávají možnost zabránit případnému úplnému revanši protioranžových sil. Nermalou sílu mají oranžoví rovněž v Nejvyšší radě, kde by ovšem museli postupovat jednotně, což se v červenci nedělo, neboť BJUT se soustřeďoval spíše na destrukční aktivity a pouliční protesty, než na propracování opoziční taktiky na půdě parlamentu.

³¹ *Pozornému čtenáři jistě neuniklo, že v celé stati bylo jen málo místa věnováno prezidentu V. Juščenkovi. Nejde o autorovo opomenutí, spíše se jedná o odraz reálného stavu věcí. Výkony prezidenta patří k dalším zklamáním, které s sebou přinesl porevoluční vývoj na Ukrajině. Jeho pokus stát nad stranami totálně selhal. Za svého jej nepřijal východ a západ má pro jeho „specificky“ nestrannou pozici rovněž jen málo pochopení. Nelze se tedy divit, že vliv prezidentského úřadu slábne a obdobně na tom je i popularita a důvěryhodnost prezidenta. Ukrajinci mají vcele země bezesporu poctivého člověka, přemýšlivou osobnost, skutečného vlastence a velkého vyznavače ukrajinské historie a kultury, v dané chvíli by ale spíše potřebovali systémově a energicky jednajícího politika. Tím ale bohužel Viktor Juščenko není a požadavkům doby neodpovídá ani jeho nejbližší okolí.*

³² *Prezident předkládá návrh na jmenování ministrů obrany a zahraničí, ředitele Služby bezpečnosti Ukrajiny, jmenuje generálního prokurátora, polovinu členů Národní banky Ukrajiny, třetinu soudců Ústavního soudu. Podle odstavce 15 106. článku Ústavy „pozastavuje platnost aktů Kabinetu ministrů Ukrajiny, pokud neodpovídají Ústavě a zároveň se obrací k Ústavnímu soudu, aby posoudil jejich ústavnost.“ Má i právo veta na zákony přijaté Nejvyšší radou.*

Pokusy domoci se jen máloco řešících předčasných voleb či volání po novém Majdanu, lze spíše chápat jako výraz bezmoci a zděšení oranžových, kteří si chtěli vymoci další šanci na napravení toho, co pokazili.

Moc vypadla oranžovým z rukou nejen Morozovou zradou,³³ ale rovněž přičiněním sveřepého lpění J.Tymošenkové na nejvyšších mocenských postech a matných výkonů V. Juščenka jako prezidenta Ukrajiny v době, kdy se před ní otevřela historická šance zásadním způsobem změnit své dějiny. Tato šance ještě sice trvá, nicméně ona perspektiva, která se před Ukrajinou otevřela, se postupně vytrácí. V případě její totální ztráty to bude na škodu nejen Ukrajině: „*Selže-li ukrajinský demokratický proces, ekonomické, politické a bezpečnostní následky pro USA, Evropu a demokratické reformátory kdekoliv mohou být vážné. Zůstane-li ale Ukrajina na demokratické cestě a západně směřované trajektorii, výhody z toho se rozšíří daleko široko po celém regionu a po celém transatlantickém společenství.*“³⁴

³³ K politické situaci po Morozově odchodu z oranžové koalice viz blíže Кузменко,Е.: Павлик Мороз, www.ua.proua.com/accnt/2006/07/07/130558.html

³⁴ *Securing the Orange Revolution in Ukraine.* United States Senate. Republican Policy Committee www.rpc.senate.gov/_files/Mar3105RobustUkraineDF.pdf